

Tantárgyi tematika és félévi követelményrendszer

A magyar nép története 1301-ig (PTR 1302 – PTR 1302L)

Dr. habil. Gulyás László Szabolcs

00 kurzus – A magyar nép története 1301-ig

Féléves tematika:

1. Bevezetés (a tárgy illeszkedése a NAT-hoz, a KET-hez és az érettségi vizsgakövetelményekhez). A magyarság őstörténete (kialakulás, vándorlás, belső viszonyok)
2. A honfoglalás előzményei (a magyarság felbukkanása az írott forrásokban, a Kárpát-medence története a 10. századig)
3. A honfoglalás (okai, lefolyása, értékelése)
4. A magyarság a 10. században (megtelepedés, fejedelmi hatalom, kalandozások, életmód stb.)
5. A magyar állam kialakulása (Géza fejedelemsége, térítések, István központosító harcai)
6. A magyar államszervezés (megyerendszer, egyházszervezet)
7. A 11. század eseményei
8. A 12. század eseményei
9. Belviszonyok a 11–12. században
10. Külpolitikai helyzet a 11–12. században
11. II. András és a „nove institutiones”
12. A tatárjárás. A magyar állam újjászervezése
13. Az utolsó Árpádok uralkodása
14. Gazdaság és társadalom a 13. században. A tartományurak kialakulása

A foglalkozásokon történő részvétel:

- Az előadások a képzés szerves részét képezik, így az Intézmény a hallgatóktól elvárja a részvételt az előadásokon (TVSz 8.§ 1.)

Félévi követelmény: kollokvium

Az értékelés módja, ütemezése:

Szóbeli vizsga

A vizsgára bocsátás feltétele:

A szóbeli vizsgán történő részvétel feltétele a 01. számú kurzus elvégzése, valamint a vizsgán az 5 beugró kérdésből legalább 4 helyes válasz.

A kollokvium típusa: szóbeli.

Szóbeli vizsga témakörei:

1. A magyarság őstörténete (kialakulás, vándorlás, belső viszonyok)

2. A honfoglalás előzményei (a magyarság felbukkanása az írott forrásokban, a Kárpát-medence története a 10. századig)
3. A honfoglalás (okai, előzményei, lefolyása, értékelése)
4. A magyarság a 10. században (megtelepedés, fejedelmi hatalom, kalandozások, életmód stb.)
5. A magyar állam kialakulása (Géza fejedelemsége, térítések, István központosító harcai)
6. A magyar államszervezés (megyerendszer, egyházszerkezet)
7. A 11. század eseményei
8. A 12. század eseményei
9. Belviszonyok a 11-12. szd-ban
10. II. András és a „nove institutiones”
11. A tatárjárás. A magyar állam újjászervezése
12. Az utolsó Árpádok uralkodása, a tartományúri rendszer

Az érdemjegy kialakításának módja:

A féléves osztályzat a 01. számú kurzus gyakorlati jegyének és a szóbeli vizsga jegyének matematikai átlaga alapján kerül meghatározásra.

Beugró kérdések:

1. Az összes uralkodó uralkodási évszáma.
2. Az alábbi fogalmak és nevek
3. Abu-Hámid al-Garnáti; Ajtóny; Szent Adalbert; ágostonosok; ajtónállómester; Ákos mester; Andreanum; Anonymus; Aranybulla; Arnulf; asztalnokmester; Asztrik; Bakri; bán; barones (=bárók); bencések; beregi egyezmény; besenyők; billogos; Bonipert; cartula sigillata; ciszterciek; Csanád (a személy); descensus; domonkosok; Dzsajháni; domaniális jövedelmek; erdőispánság; eszkilek; familiaris; familiaritas; fekete magyarok; ferencesek; friesachi dénár; Galád; Gardézi; Szent Gellért; Gertrúd; Gizella; gyepű; gyula (a tisztesség!); Gyula (a személy); Hartvik püspök; hercegség (=dukátus); Heribert C; hiteleshely; horka (harka); hospes; Ibn Fadlán; Ibn Hajján; Ibn Ruszta; idoneitas; Idrísi; ifjabb király; Intelmek; interdictum; ispán (=comes); ius resistendi (=ellenállási jog); izbég (üzbég); izmaelita; Julianus; kabar (kavar); kálizok; kamara; kancellária; kápolnaispán; káptalan; karthauziak; kazárok; Keán; keltjobbágyfiú; kettős honfoglalás elmélete; Kézai Simon; királyi kápolna; királyi tanács; királyi vármegye; Kocel; Kolon; Bíborbanszületett Konsztantinosz; Koppány; Kötöny; Kunország (Cumania); Kurszán; künde; legátus; legitimitas; Bölcs Leó; Leodvin; Levedi; Levedia; leviratus; liber; libertinus; Liüntika; lovászmester; Magna Hungaria; Maszúdi; megye; Ménmarót; Milkó; Modrus; Mojmír; Mór; nádor; nándor; nemzetség; nyestbóradó (marturina); országbíró; Freisingi Ottó; pálosok; poroszló; prediális nemes; predium; premontreiek; Pribina; privilégium; Ráma; regálé jövedelmek; Rogerius; sabartoi asphaloi; Salán; Sarkel; senioratus; serviens regis; servus; soltész; szabolcsi zsinat; szakrális kettős fejedelemség; székek; székelyispán; székesfehérvári jog; Szvatopluk; tárnokmester; telek; tihanyi alapítólevél; törzs; törzsszövetség; udvarnok; urbura; vajda; várjobbágy; várnép; várkonyi egyezés; Vazul; Zotmund; zsidó törvények;

01 kurzus – A középkori Magyarország etnikai viszonyai

Féléves tematika:

1. Bevezetés (a tárgy illeszkedése a NAT-hoz, a KET-hez és az érettségi vizsgakövetelményekhez). A Kárpát-medence népei a honfoglalás előtt és a honfoglaló magyarság etnikai összetétele (a honfoglaló magyarokkal beköltözött keleti népek)
2. Magyarország népei a XI. században
- 3-4. A székely eredetkérdés I–II.
5. Besenyők a középkori Magyarországon
6. ZH
7. A kunok és a jászok a középkori Magyarországon
8. Zsidók és mohamedánok a középkori Magyarországon
9. Szlávok a Középkori Magyarországon
10. A német betelepülés és a magyarországi németiség a középkorban
11. Latin betelepülők a középkori Magyarországon
12. A román betelepülés
13. ZH
14. Értékelés, javítás.

A foglalkozásokon történő részvétel:

- A gyakorlati foglalkozásokon a részvétel kötelező. A félévi hiányzás megengedhető mértéke teljes idejű képzésben a tantárgy heti kontaktóraszámának háromszorosa. Ennek túllépése esetén a félév nem értékelhető (TVSz 8.§ 1.)

Félévi követelmény: gyakorlati jegy

Az értékelés módja, ütemezése:

Az értékelés alapja nappali tagozaton 2 zárthelyi dolgozat (az első a 6. héten – március 17., a második a 13. héten – május 13., javítási lehetőség a 14. héten), valamint egy szemináriumi dolgozat beküldése április 30-ig a gulyaslsz@freemail.hu email címre.

Az értékelés alapja levelező tagozaton 1 zárthelyi dolgozat (előre megbeszélt időpontban, a vizsgaidőszakban) és egy szemináriumi dolgozat beküldése június 15-ig a gulyaslsz@freemail.hu email címre.

A szemináriumi dolgozatban ki kell fejteni, hogy a választott téma hogyan illeszkedik NAT, KET és az érettségi vizsgakövetelmények tartalmához.

A félévközi ellenőrzések követelményei:

A zárthelyi dolgozatok megírása az előre megbeszélt tananyag alapján fog történni.

Az érdemjegy kialakításának módja:

Az érdemjegy a zárthelyi dolgozatok és a beadandó szemináriumi dolgozat osztályzatainak számtani átlaga alapján tevődik össze. Amennyiben az osztályzatok közül valamelyik elégtelen, a féléves jegy is elégtelen.

A NAT, KET és érettségi vizsgakövetelmények megismeréséhez letölthető dokumentumok

- Nemzeti Alaptanterv:
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes> (A Magyar Közlöny 2020. január 31-I (17.) száma; 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet)
- Történelem kerettantervek:
https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat
- Hatályos érettségi és vizsgakövetelmények:
https://www.oktatas.hu/koznevelas/erettsegi/altalanos_tajekoztatas/vizsgakovetelmenyek2017

Szakirodalom a 00. számú kurzushoz:

Az alábbi összefoglaló munkák közül korszakonként legalább egy:

- Kristó Gyula: Magyarország története 895–1301. Bp., 1998. (vagy bármely más kiadás)
https://www.academia.edu/36277332/Krist%C3%B3_Gyula_Magyarorsz%C3%A1g_T%C3%B6rt%C3%A9nete_895_1301_new
- Zsoldos Attila: Az Árpádok és alattvalóik 896–1301. Debrecen, 1997.
- Engel Pál: Szent István birodalma. Bp., 2001. (a vonatkozó rész)
- Bertényi Iván: Szent István és öröksége. Magyarország története az államalapítástól a rendiség kialakulásáig (1000–1440). Bp., 1997.

Szintén használható:

- Engel Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. (Magyarok Európában I.) Bp., 1990. <https://edoc.pub/42305734-engel-pal-beilleszkedes-europaba-a-kezdetektol-1440-ig-2-pdf-free.html>
- Kristó Gyula–Makk Ferenc: A kilencedik és a tizedik század története. Bp., 2001.
- Kristó Gyula: A tizenegyedik század története. Bp., 1999.
http://digipedia.mandaonline.hu/files/document_file/filename/7223/Kristo_Gy_A11_szzad_trnete.pdf
- Makk Ferenc: A tizenkettedik század története. Bp., 2000.
- Almási Tibor: A tizenharmadik század története. Bp., 2000.

Részletesebb irodalomlista (témánként és korszakonként az alábbiak közül érdemes választani a felkészüléshez):

- Államalapítás, társadalom, művelődés. Szerk. Kristó Gyula. Bp., 2001.
- Bolla Ilona: A jogilag egységes jobbágyságról Magyarországon. Bp. 1998.
- Csorba Csaba: Árpád népe. Bp., 1997.
- Eckhart Ferenc: Magyar alkotmány és jogtörténet. Bp., 2000.
- Erdélyi István: A magyar honfoglalás és előzményei. Bp., 1986.
- Fodor István: Verecke híres útján... Bp., 1980.

- Font Márta – Fedeles Tamás – Kiss Gergely: Magyarország kormányzati rendszere (1000–1526). Pécs, 2007.
- Fügedi Erik: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp., 1981.
- Fügedi Erik: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 82.) Bp., 1977.
- Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet. Szerk. Kubinyi András–Laszlovszky József–Szabó Péter. Bp. 2008.
- Granasztói György: A középkori magyar város. Bp. 1980.
- Györffy György: István király és műve. Bp., 2000. (vagy a régebbi kiadás!)
- Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet és a perjog az Árpád- és Vegyesházi királyok alatt. Bp., 1899.
- Juhász Péter: A 9-10. századi magyarság életmódjáról – Írott forrásaink tanúsága. In: Középkortörténeti tanulmányok 9. A IX. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2015. június 17-19.) előadásai. Szerk. Szanka Brigitta – Szolnoki Zoltán – Juhász Péter. Szeged, 2017. 237–261. <https://core.ac.uk/download/pdf/132606755.pdf>
- Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Főszerk. Kristó Gyula. Bp., 1994.
- Kristó Gyula: Szent István király. Bp., 2001.
- Kristó Gyula: A XI. századi hercegség története Magyarországon. Bp. 1974.
- Kristó Gyula: Az aranybullák évszázada. Bp. 1976. (vagy az újabb kiadás!)
- Kristó Gyula: Csák Máté. Bp., 1986.
- Kristó Gyula: II. András király "új intézkedései". Századok 135 (2001) 251–300.
- Kubinyi András: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. (METEM Könyvek 22.) Bp., 1999.
- Mályusz Elemér: A magyar köznemesség kialakulása. Századok 76 (1942) 272–305.
- Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Bp., 1971.
- Paulinyi Oszkár: Nemesfémtermelésünk és országos gazdaságunk általános alakulása a bontakozó és a kifejtett feudalizmus korszakában. Századok 106 (1972) 561–608.
- Solymosi László: A földesúri járadékok új rendszere a 13. századi Magyarországon. Bp., 1998.
- Szabados György: Magyar államalapítások a IX–XI. században. Szeged, 2011.
- Szabados György: Körérvelés helyett... A magyarok bejövételének újraértelmezése az írott források alapján. In: Hadak útján. A népvándorlás kor kutatóinak XIX. konferenciája. Szerk. Bíró Szilvia – Tomka Péter. Győr, 2011. 193–199.
[http://www.arpad.btk.mta.hu/images/e-konyvtar/Szabados Gyrgy Krrvels helyett a magyarok bejvetelnek jrartelmezse az rott forrsok alapjn.pdf](http://www.arpad.btk.mta.hu/images/e-konyvtar/Szabados_Gyrgy_Krrvels_helyett_a_magyarok_bejvetelnek_jrartelmezse_az_rott_forrsok_alapjn.pdf)
- Szabó István: A falurendszer kialakulása Magyarországon (10–15. század). Bp., 1971.
- Szűcs Jenő: Az utolsó Árpádok. Bp., 2002. (vagy a régebbi kiadás!)
- <https://www.szaktars.hu/osiris/view/szucs-jeno-az-utolso-arpadok-millenniumi-magyar-tortenelem-historikusok-2002/?pg=0&layout=s>
- Tringli István: Megyék a középkori Magyarországon. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Szerk. Neumann Tibor – Rác György. (Társadalom-és

művelődéstörténeti Tanulmányok 40 – Analecta Mediaevalia III) Bp.- Piliscsaba, 487–518. (Egy verziója: <http://hbml.archivportal.hu/data/files/144624219.pdf>)

- Zsoldos Attila: A szent király szabadjai. Fejezetek a várjobbágyság történetéből. Bp., 1999. <https://tti.btk.mta.hu/kiadvanyok/kiadvanytar/a-szent-kiraly-szabadjai-fejezetek-a-varjobbagsag-tortenetebol/viewdocument.html>
- Zsoldos Attila: A megyeszervezés kezdetei a Magyar Királyságban (Az „óriás” és az „átlagos” nagyságú megyék kérdése). In: Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére. Szerk. Hermann István –Karlinszky Balázs. Veszprém, 2010. 299–318. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VESM_22/?pg=304&layout=s

Források:

- A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Összeállította: Györffy György. Bp., 2002.
- Anonymus: A magyarok cselekedetei. Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Az utószót és a jegyzeteket írta: Veszprémy László. Bp., 1999.
- Képes Krónika: Bp., 1971.
- Árpád-házi legendák és intelmek. Szentek a magyar középkorból I. Összeállította és szerkesztette Érszegi Géza. Bp., 2001.
- Magyar történeti szöveggyűjtemény. 1000–1526. Szerk. Bertényi Iván. Bp., 2000.
- A tatárjárás emlékezete. Szerk. Katona Tamás. Bp., 1987.
- Szemelvények az 1526 előtti magyar történelem forrásaiból. I–II. Szerk. Bolla Ilona – Rottler Ferenc. (bármely kiadás)

Szakirodalom a 01. számú kurzushoz

-Összefoglalóul mindenkinek ajánlott szakirodalom: Kristó Gyula: Nem magyar népek a középkori Magyarországon. Bp., 2003.

-Számos, középkori adatot hoz továbbá: Ács Zoltán: Nemzetiségek a középkori Magyarországon. Bp., 1996.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/nemzetisegek_a_tortenelmi_magyarorszagon/pages/000_konyveszet.htm

-A magyarság eredetének a forrásokban való megjelenése kapcsán: Halmágyi Miklós: Középkori eredetmondák. Gondolatok magunkról és másokról (jegyzet). Szeged, 2014.

<http://www.belvedere.meridionale.hu/letolt/halmagyimiklos-eredetmondak-jegyzet-2014.pdf>

-A 12. századi, különféle etnikumú beköltözőkre általánosságban lásd Gyémánt Richárd: Magyarország népesedéstörténete a 12. században. Szeged, 2007. http://acta.bibl.u-szeged.hu/37933/1/juridpol_070_fasc_004.pdf

1. **A Kárpát-medence népei a honfoglalás előtt és a honfoglaló magyarság etnikai összetétele (a honfoglaló magyarokkal beköltözött keleti népek)**

- Ács Zoltán: Nemzetiségek a középkori Magyarországon. Bp., 1996. (Az első két fejezet) https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/nemzetisegek_a_tortenelmi_magyarorszagon/pages/000_konyveszet.htm
- Kristó Gyula: A magyar állam megszületése. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 8. Szeged, 1995. 129-227.
- Takács Miklós: A 10. századi magyar szláv viszonyról és a honfoglaló magyarok életmódjáról. (Néhány megjegyzés Kristó Gyula: A magyar állam megszületése című könyvéről.) Századok 131 (1997) 168–214. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_1997/?pg=169&layout=s
- Olajos Teréz: A Kárpát-medence népei a honfoglalás előtt. In: Árpád előtt és után. (Tanulmányok a magyarság és hazája korai történetéből). Szerk. Kristó Gyula és Makk Ferenc. Szeged könyvek 2. Szeged, 1996. 9-20.
- Szabados György: Vázlat a magyar honfoglalás Kárpát-medencei hátteréről. In: Népek és kultúrák a Kárpát-medencében. Tanulmányok Mesterházy Károly tiszteletére. Szerk. Bollók Ádám – Gergely Katalin – Kolozsi Barbara – Pető Zsuzsa – Szenthe Gergely. Bp., 2016. 629–648. http://real.mtak.hu/46728/1/Szabados_2016_Mesterhazy_75_kotet_u.pdf
- Tóth Sándor László: Levédiától a Kárpát-medencéig. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 14. Szeged, 1998. 61-95.
- Halmágyi Miklós: A magyarság nevei. In: Uő.: Középkori eredetmondák. Gondolatok magunkról és másokról (jegyzet). Szeged, 2014. 96–104. <http://www.belvedere.meridionale.hu/letolt/halmagyimiklos-eredetmondak-jegyzet-2014.pdf>
- Katona-Kiss Attila: A Bolgár Kánság és a Kárpát-medence a IX. században. Hadtörténelmi Közlemények 123 (2010) 168–214. https://www.academia.edu/4061472/A_Bolg%C3%A1r_K%C3%A1ns%C3%A1g_%C3%A9s_a_K%C3%A1rp%C3%A1t-medence_a_IX._sz%C3%A1zadban._Hadt%C3%B6rt%C3%A9nelmi_K%C3%B6zlem%C3%A9nyek_CXXIII_1_2_2010_168_214
- Juhász Péter: A steppe országútján a Kárpát-medencébe: Hódítók és meghódítottak. In: „A tudomány ekként rajzolja világát”. Irodalom, történelem és nevelés metszetei I. Tanulmánykötet. Szerk. Fodor József Péter – Mizera Tamás – Szabó P. Katalin. Bp.–Eger, 2019. 96–146. https://www.academia.edu/39670695/Juh%C3%A1sz_P%C3%A9ter_A_steppe_orosz%C3%A1g%C3%BAtj%C3%A1n_a_K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9be_On_the_Highway_of_the_Steppe_Conquerors_and_conquered

2. Magyarország népei a XI. században

- Kniezsa István: Magyarország népei a XI. században. In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. Szerk. Serédi Jusztnián. II. Bp., 1938. 365-472. vagy Uő: Magyarország népei a XI. században. Kisebbségkutatás könyvek. Bp. 2000. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Konyvek_351537_2/?pg=372&layout=s
- Kristó Gyula: A fekete magyarok és a pécsi püspökség alapítása. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 82 (1985) 11-16. vagy Uő: Írások Szent Istvánról és koráról. Szeged, 2000. 79-87. http://acta.bibl.u-szeged.hu/2722/1/historica_082_011-017.pdf
- Kristó Gyula: Magyarország népei Szent István korában. Századok 134 (2000) 3-44. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2000/?query=Szent%20J%C3%A1nos&pg=8&layout=s
- Kristó Gyula: Etnikai viszonyok Magyarországon Szent István korában. Kisebbségkutatás 9 (2000) 398-406. <https://epa.oszk.hu/00400/00462/00007/3.htm>

-Langó Péter: A Kárpát-medence 10. századi emlékanyagának kutatása mint nemzeti régészet. Kutatástörténeti áttekintés. Korall 24-25 (2006) 89-117.

<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00017/pdf/089lango.pdf>

-Hoffmann István – Tóth Valéria: A nyelvi és az etnikai rekonstrukció kérdései a 11. századi Kárpát-medencében. Századok 150 (2016) 257–318.

http://mnynk.unideb.hu/publikaciok/hi_tv_szazadok.pdf

3-4. A székely eredetkérdés I-II.

-Kordé Zoltán: A székelykérdés története. Múzeumi füzetek 4. Székelyudvarhely, 1991.

<https://mek.oszk.hu/02200/02254/02254.htm>

-Kordé Zoltán: A székely eredetkérdés az újabb kutatások tükrében. Aetas 1993. 3. sz. 21-39.

http://acta.bibl.u-szeged.hu/40573/1/aetas_1993_003_021-039.pdf

-Kordé Zoltán: Gondolatok a székely eredetkérdésről. Aetas 1997. 2-3. sz. 7-31.

http://www.aetas.hu/aetas_1993_003.pdf

-Benkő Elek: A székelyek betelepülése Erdélybe. In: Történelmünk a Duna-medencében. Szerk. Dávid Gyula. Kolozsvár-Temesvár, 1998. 50-65.

-Sinkovics Balázs: Megjegyzések a székelyek volgai bolgár származásáról. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 137–147.

<https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=0&layout=s>

-Kristó Gyula: A székelyek őstörténetéről. In: Historia manet. Demény Lajos Emlékkönyv. Szerk. Violeta Barbu – Tüdős S. Kinga. Bucuresti, 2001. 227-236.

-Kristó Gyula: A korai Erdély (895-1324). Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 18. Szeged 2002. 173-189.

-Kristó Gyula: A székelyek eredete. Bp. 2002.

-Györffy György: A székelyek eredete és településük története. In: Erdély és népei. Szerk. Mályusz Elemér. Bp., 1941. 37-86. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf8614.pdf

-Moór Elemér: A honfoglaló magyarság megtelepedése és a székelyek eredete. Szeged, 1944. https://mtda.hu/books/moor_elemer_a_honfoglalo_magyarsag_megtelepulese.pdf

-Sófalvi András: Sófalvi András: Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység középkori történelméből. Székelyudvarhely, 2005. <http://www.hrmuzeum.ro/Allomanyok/sovidek.pdf>

-Sófalvi András: A székelység szerepe a középkori és fejedelemség kori határvédelemben. Erdélyi Múzeum 74 (2012) 3–22.

https://www.academia.edu/6209609/A_sz%C3%A9kelys%C3%A9g_szerepe_a_k%C3%B6z%C3%A9pkori_%C3%A9s_fejedelems%C3%A9g_kori_hat%C3%A1rv%C3%A9delemben

- Sinkovics Balázs: Megjegyzések a székelyek volgai bulgár származásáról. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 138–147. <https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=138&layout=s>

-Klima László: A székelyek nevééről. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 148–160. <https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=149&layout=s>

- Kordé Zoltán: A székelység története a szék-rendszer megszilárdulásáig. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 161–172. <https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=162&layout=s>

5. Besenyők a középkori Magyarországon

- Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Bp., 1989. 7-33.
- Györffy György: A magyarság keleti elemei, Bp., 1990. 94-191.
- Kordé Zoltán: Magyarországi besenyők az Árpád-korban. Acta Universitas Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 90 (1990) 3-21. http://digit.bibl.u-szeged.hu/00000/00016/00090/historica_090.pdf
- Kovács Attila: A 10. századi besenyő törzsszervezet és szállásterület problémáinak újragondolása. Belvedere Meridionale 23 (2011) 34–57. http://acta.bibl.u-szeged.hu/5325/1/belvedere_2011_004_034-057.pdf
- Zimonyi István: besenyők, Tóth Sándor László: besenyő-magyar kapcsolatok. In: KMTL 99-100, 100-101.
- Pálóczi Horváth András: Nomád népek a kelet-európai steppén és a középkori Magyarországon. In: Zúduló sasok. Új honfoglalók – besenyők, kunok, jászok – a középkori Alföldön és a Mezőföldön. (Gyulai katalógusok 2.) Szerk. Havassy Péter. Gyula, 1996. 9–19. <http://mek.oszk.hu/07500/07579/07579.pdf>
- Galamb György: Megjegyzések Querfurti Brúnó besenyők közötti térítési kísérletéhez. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 181–185. <https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=182&layout=s>
- Tatár Sarolta: Az árpási besenyők gazdasági viszonyai. In: Adalékok az adózás történetéhez. Szerk. Horváth Attila – Galambos István – Marschal Adrienn. (TITE Könyvek 4) Bp., 2014. 1–15. https://www.academia.edu/6399426/Az_%C3%A1rp%C3%A1si_beseny%C5%91k_gazdas%C3%A1gi_vizonyai_The_Economic_Conditions_of_the_Pechenegs_of_%C3%81rp%C3%A1s
- Kovács Szilvia – Zimonyi István – Hatházi Gábor – Pálóczi Horváth András – Lyublyanovics Kyra – Marcsik Antónia: Török nyelvű népek a középkori Magyar Királyságban. (Altajisztikai tankönyvtár 6.) Szeged 2016 (A vonatkozó részek!) http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/17410/1/Torok_nyelvu_nepek_a_kozepkori_Magyar_Ki.pdf

6. A kunok és a jászok a középkori Magyarországon

- Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok 34-104.
- Pálóczi Horváth András: Nomád népek a kelet-európai steppén és a középkori Magyarországon. In: Zúduló sasok. Új honfoglalók – besenyők, kunok, jászok – a középkori Alföldön és a Mezőföldön. (Gyulai katalógusok 2.) Szerk. Havassy Péter. Gyula, 1996. 19–36. <http://mek.oszk.hu/07500/07579/07579.pdf>
- Pálóczi Horváth András: Településtörténeti kutatások a középkori kun szállásterületen. In: „Kun-kép”. A magyarországi kunok hagyatéka Tanulmányok Horváth Ferenc 60. születésnapja tiszteletére. Szerk. Rosta Szabolcs. Kiskunfélegyháza, 2009. 217–232. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BACS_Sk_2009_Kun_kep/?pg=218&layout=s
- Selmeczi László: A jászok betelepülése a régészeti leletek tükrében. In: Nomád népek a kelet-európai steppén és a középkori Magyarországon. In: Zúduló sasok. Új honfoglalók – besenyők, kunok, jászok – a középkori Alföldön és a Mezőföldön. (Gyulai katalógusok 2.) Szerk. Havassy Péter. Gyula, 1996. 69–80. <http://mek.oszk.hu/07500/07579/07579.pdf>

-Selmeczi László: A jászok társadalma a 13–16. században. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. (Monumenta historica Budapestinensia; vol 14). Szerk. Erdei Gyöngyi – Nagy Balázs. Bp., 2004. 187–201.

<http://mek.oszk.hu/09300/09311/09311.pdf>

-Györffy György: A magyarság keleti elemei 274–315.

-Langó Péter: A jászok etnogenezise és korai története. In: Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjából. Szerk. Langó Péter. Jászfényszaru, 2000. 83-109.

-Fejős Barbara: Az alán és az ász név összefüggése a középkori forrásokban. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerk. Márton Alfréd. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14. Bp., 2001. 7–14.

<https://www.szaktars.hu/balassi/view/marton-alfred-a-karpat-medence-es-a-steppe-2001/?pg=15&layout=s>

- Kovács Szilvia: A kunok története a mongol hódításig (Doktori értekezés). SZTE, Szeged, 2012. (kézirat) https://doktori.bibl.u-szeged.hu/1749/1/Kovacs_Szilvia_PhD.pdf

-Kosza László – Nyitrai István: jászok; Pálóczi Horváth András: kun nemzetségek; Kristó Gyula – Márton Alfréd: kunok; Pálóczi Horváth András: Kunország, Kunság, kun székek, kun viselet. In: KMTL 301., 383-384., 384., 384-385., 385., 386.

-Kovács Szilvia – Zimonyi István – Hatházi Gábor – Pálóczi Horváth András – Lyublyanovics Kyra – Marcsik Antónia: Török nyelvű népek a középkori Magyar Királyságban. (Altajisztikai tankönyvtár 6.) Szeged 2016 (A vonatkozó részek!) http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/17410/1/Torok_nyelvek_neppek_a_kozepkori_Magyar_Ki.pdf

7. Zsidók és mohamedánok a középkori Magyarországon

-Czeplédy Károly: Az Árpád-kori mohamedánokról és neveikről. In: Névtudományi előadások a II. Névtudományi konferencián. Nyelvtudományi értesítő 70. Bp., 1970. 254-259. vagy Uő: Magyar őstörténeti tanulmányok. Bp., 1985. 99-104. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MTAKonyvtarKiadvanyai_BORA_03/?pg=114&layout=s

-Kumorovitz Lajos Bernát: Szent László vásártörvénye és Kálmán király pecsétetes cartulája. In: Athleta patriae. Tanulmányok Szent László történetéhez. Szerk. Mezey László. Hungaria Sacra I. Bp., 1980. 83-109.

-Langó Péter: Ladány, Varsány, Oszlár. Keleti néptörzsek és a korai helynevek kapcsolata. Limes 3 (2003) 39–54.

http://arpad.btk.mta.hu/images/e-konyvtar/Lang_Pter_Ladny_Varsny_Oszl_r.Keleti_nptredkek_s_a_korai_helynevek_kapcsolata.pdf

-Szűcs Jenő: Két történelmi példa az etnikai csoportok életképességéről. In: Magyarságkutatás 1987. A Magyarságkutató Csoport évkönyve. Főszerk. Juhász Gyula. Szerk. Kiss Gy. Csaba. Bp., 1987. 11-27. (A cikknek a HOLMI 2008-as évfolyamában közölt változata elérhető: <http://www.holmi.org/2008/11/szucs-jeno-ket-tortenelmi-pelda-az-etnikai-csoportok-életkepessegerol>)

-Kubinyi András: A magyarországi zsidóság története a középkorban. Soproni Szemle 49 (1995) 2-27. http://epa.oszk.hu/01900/01977/00187/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1995-xlix-1.pdf

-Szabó László: Megjegyzések a böszörmények kérdéséhez. A Hajdúböszörmény határában talált Árpád-kori falu régészeti leletei alapján. In: A Debreceni Déri Múzeum évkönyve 2002–2003. Szerk. Sz. Máthé Márta – Magyarai Márta. Debrecen, 2003. 73–108.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HAJB_DERI_2002_2003/?pg=74&layout=s

- Mesterházy Károly: Izmaeliták, böszörmények, volgai bolgárok. A Hajdúsági Múzeum évkönyve I. Szerk. Bencsik János. Hajdúböszörmény, 1973. 37–48.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HAJB_HajMuzEK_1973_01/?pg=38&layout=s
- Mislovics Erzsébet: Vázlatok a középkori és 18. századi magyarországi zsidóság történetéből. Szőlőbirtoklás és borkereskedelem. Aetas 24 (2009) 139–155.
http://epa.oszk.hu/00800/00861/00047/pdf/aetas_2009-04_139-155.pdf
- Haraszi György: A magyarországi zsidóság rövid története a kezdetektől az ortodoxia és neológia szétválásáig. PhD disszertáció. Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem. Budapest, 2004. (kézirat) 2–48. <https://www.or-zse.hu/phd/haraszti-doktori.pdf>
- Márton Alfréd: izmaeliták; Harmatta János: kálizok; Schweitzer József: zsidók; Jánosi Monika: zsidó törvények. In: KMTL 298., 314., 749-750.

8. Szlávok a Középkori Magyarországon

- Kristó Gyula: Oroszok az Árpád-kori Magyarországon. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 67 (1980) 57-65. vagy Uő: Tanulmányok az Árpád-korról. Nemzet és emlékezet. Bp., 1983. 191-207.
http://digit.bibl.u-szeged.hu/00000/00016/00067/historica_067.pdf
- Györffy György: Néppé válás Európában és az Északi-Kárpátokban. Kortárs 26 (1982) 296-302.
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Kortars_1982_1/?pg=309&layout=s&query=n%C3%A9pp%C3%A9v%C3%A1l%C3%A1s
- Rókey Péter: A szerbek betelepülése Magyarországra a XV. században. In: A szerbek Magyarországon. Szerk. Zombori István. Szeged, 1991. 51-63.
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szerbek/a_szerbek_magyarorszag_on/pages/magyar/005_szerbek_betelepulese.htm
- vagy:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_CSON_Sk_0000_6_1991_A_szerbek_magyarorszag_on/?pg=0&layout=s
- Szarka László: A szlovákok története. Bp., 1993. 7-50.
- Szakály Ferenc: Szerbek Magyarországon – szerbek a magyar történelemben. In: A szerbek Magyarországon. 11-50. (kapcsolódó részek)
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szerbek/a_szerbek_magyarorszag_on/pages/magyar/003_szerbek.htm
- vagy
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_CSON_Sk_0000_6_1991_A_szerbek_magyarorszag_on/?pg=0&layout=s
- H. Tóth Imre: Magyarok és szlávok a 9-11. században. In: Árpád előtt és után 75-84.
- Font Márta: Magyarok és szlávok az Árpád-kor végéig. In: Árpád előtt és után 157-167.
- H. Tóth Imre – Takács Miklós: szlávok; Kristó Gyula – Tóth István: szlovákok. In: KMTL 646-649., 652-653.
- (A szlovák nemzet kialakulására tájékoztató jelleggel:
<http://www.oslovma.hu/XXX/SzlNepis.pdf>
http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/a2005_5542284317ff0.pdf)

9. A német betelepülés és a magyarországi németiség a középkorban

- Blazovich László: Az Andreanum és az erdélyi szászok az etnikai autonómiák rendszerében a középkori Magyarországon. Erdélyi Múzeum 67 (2005) 3-4. sz. 5-17.
http://erdelyimuzeumfolyoirat.adatbank.transindex.ro/pdf/EM-2005-3-4_002.pdf
- Fekete Nagy Antal: A Szepesség területi és társadalmi kialakulása. Bp., 1934.
<https://mek.oszk.hu/05700/05704/>
- Kristó Gyula: Erdély 157-172.
- Kulcsár Péter: A németiség a középkori Magyarországon. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophicatom. 11 fasc. 1 (2006) 75–111.
https://epa.oszk.hu/02100/02137/00008/pdf/EPA02137_ISSN_1219-543X_tomus_11_fas_1_2006_075-111.pdf
- Fügedi Erik: A befogadó: a középkori magyar királyság. Történelmi Szemle 22 (1979) 354–376. https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1979_2/fugedi.pdf
- Kordé Zoltán: Andreanum; Uő: flamandok; Kubinyi András: németek; Mollay Károly: német-magyar kapcsolatok; Benkő Elek: erdélyi szászok; Kordé Zoltán: szepességi szászok. In: KMTL 45., 220., 485., 486-487., 618-619.

10. Latin betelepülők a középkori Magyarországon

- Bárczi Géza: A középkori vallon-magyar érintkezésekhez. Századok 71 (1937) 399–416. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/arcanum/Szazadok_1937/adatok.html
- Györffy György: A székesfehérvári latinok betelepülésének kérdése. In: Székesfehérvár évszázadai 2. Középkor. Szerk. Kralovánszky Alán. István Király Múzeum közleményei. 14. Székesfehérvár, 1972. 37-44.
- Székely György: A székesfehérvári vallonok és latinok a középkori Magyarországon. In: Székesfehérvár évszázadai 45-72.
- Szabics Imre: vallonok. In: KMTL 709-710.
- Tóth Péter: A vallonok legkorábbi betelepülése Magyarországra. Hermann Ottó Múzeum évkönyve 46 (2007) 543–548.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Hom_Evkonyv_46/?pg=544&layout=s
- Tóth Péter: Vallon főpapok a magyar egyház újjászervezésében a pogánylázadás után. In: Tanulmányok a 950 éves tihanyi alapítólevél tiszteletére. Tihany, 2007. 31–36.
<http://publikacio.uni-miskolc.hu/data/ME-PUB-40812/tihany.pdf>
- Veres László: Vallon telepek és telepések Észak-Magyarországon a XV–XVI. században. Levéltári évköny 12-13 (2005) 21–25 (hibás címmel!)
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Le_12-13_2005/?pg=22&layout=s
- Veres László: A vallon szőlészet és borászat emlékei Észak-Magyarországon. Honismeret 32 (2004) 4. sz. 57–59.
http://epa.oszk.hu/03000/03018/00181/pdf/EPA03018_honismeret_2004_04_057-066.pdf
- Csoma Zsigmond: A középkori francia-vallon hatás a magyarországi szőlő-borkultúrára. A Hermann Ottó Múzeum évkönyve 46 (2007) 578–586.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Hom_Evkonyv_46/?pg=579&layout=s
- Pósán László: Németalföldi telepések az Árpád-kori Magyarországon. In: Németalföld emlékei Magyarországon – magyar–holland kapcsolatok. Szerk. Bárány Attila - Fazakas Gergely Tamás - Pusztai Gábor - Takács Miklós. (Loci Memoriae Hungaricae, 5) Debrecen, 2017. 13–20.
https://www.academia.edu/33973803/_N%C3%A9metalf%C3%B6ldi_telepek_az_%C3%81rp%C3%A1d-kori_Magyarorsz%C3%A1gon_In_N%C3%A9metalf%C3%B6ld_eml%C3%A9kei_Magyarorsz%C3%A1gon_magyar_holland_kapcsolatok._Szerk._B%C3%A1r%C3%A1ny_Attila_-_Fazakas_Gergely_Tam%C3%A1s_-_Pusztai_G%C3%A1bor_-_

11. A román betelepedés

- Kristó Gyula: Az 1332-1337. évi pápai tizedjegyzék és az erdélyi románság létszáma. Acta Universitatis Szegediensis de József Attila nominatae. Acta Historica 83 (1986) 41-51.
http://acta.bibl.u-szeged.hu/2731/1/historica_083_041-051.pdf
- Vékony Gábor: Dákok – rómaiak – románok. In: Árpád előtt és után 63-73.
- Miskolczy Ambrus: A román nép születése – avagy egy rejtély filológiája. Aetas 33 (2018) 4. sz. 134–166. http://epa.oszk.hu/00800/00861/00083/pdf/EPA00861_aetas_2018_04_134-166.pdf
- Frivaldszky János: Néhány adat a románság magyarországi történetéhez. Századok 139 (2005). 449–457. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2005/?pg=458&layout=s
- Kristó Gyula: Erdély 190-202.
- Erdély története három kötetben. I–III. Főszerk. Köpeczi Béla. Bp., 1986. (Az első kötet vonatkozó részei) <https://mek.oszk.hu/02100/02109/html/1.html>
- A román őstörténethez jobb híján használható még: Alain Du Nay: Románok és magyarok a történelem sodrában. Buffalo – Toronto 2008. 4–22.
<http://magyarcorvinuslibrary.com/roman/0312boia.pdf>
- Csánki Dezső: Máramaros megye és az oláhság a 15. században. Századok 23 (1889) pótfüzet 27–46. http://real-j.mtak.hu/13646/1/Szazadok_1889.pdf
- Petrovay György: A máramarosi oláhok, betelepedésük, vajdáik és kenézeik. Századok 45 (1911) 607–626. http://real-j.mtak.hu/13668/1/Szazadok_1911.pdf